

Samuel Kollár

Čerenčany

Dejiny a opis obce, uverejnený v Solenniach

Učenej spoločnosti Mašhonteskej

V čísle 15, roku 1823

Z latinčiny preložil Gustáv Frák

DE SITU TERRAE
KIS - HONTHANAE
SPECIATIM
TOPOGRAPHICA DESCRIPTIO
POSSESSIONIS
C S E R E N C S
LECTA
IN SOLENNIBUS BIBLIOTHECAE
KIS - HONTHANAE
DECIMIS QUINTIS
Anno 1823. Die 7·ma Octobris celebratis
IN
ALSÓ - SZKÁLNOK
PER
SAMUELEM KOLLÁR
ECCLESIAE CSERENTSIENSIS V. D. MINI-
STRUM ET SENIORALEM NOTARIUM.

Príhovor starostu obce

O polohe
územia Malého Hontu, zameraný
na topografický opis obce
Čerenčany

Prednesený
na 15. zasadani Maľohontskej knižnice
dňa 7. októbra 1823
v Nižnom Skálniku
Samuelom Kollárom
Slova Božieho kazateľom v Čerenčanoch
a seniorálnym notárom

Motto

Ille placet tellus, in qua res parva beatum
Me facit, et tenues luxuriantur opes.
Martialis Epigram,
libro X ad Avitum

Ten kraj je milý mne, ktorý
mne malému veľké dáva šťastie.
Martialis epigram, kniha X. Avitovi.

1./ Úvod.

Č e r e n č a n y po maďarsky Cserencseny, po slovensky Čerenčany, sú obec v blízkosti a na severe od mesta Rimavská Sobota. Nazývajú sa obcou, na prvý pohľad robia dojem, že sú mestom.

Staré dokumenty zo 14. storočia uvádzajú meno obce Cherenchen – Čerenčen /Konferencia Bray Specimen Hungariae, zväzok I. s.71/Dokumenty z 15 storočia, konkrétnie decimálne súpisy ktoré sa chránia v seniorálnom archíve, uvádzajú rok 1462 a názov „Csereny“/Čereň/, v dokumente, ktoré popisuje majetky hradu Hajnačka je uvedený názov „Cserenedény“ /Čerenedéň/ /Konferencia Nemeckej vernosti vo Veľkom Varadíne v roku 1808/. Vývoj pomenovania obce je týmto objasnený.

2./ Pôvod mena obce.

Aj keď sa cítim len bezvýznamným a nie zbehlým v lúštení pôvodu a názvu obcí, musím uviesť, že v najstarších dokumentoch meno obce písali „Cseren“ /Čereň/, čo prezrádza jeho slovanský pôvod. Najstaršie pomenovanie miestnych obyvateľov bolo „piscationi“ – rybári - a z toho, že sa tento názov udržal, usudzujeme, že skutočne boli rybármí.

Dosvedčuje to názov náčinia na chytanie zveriny „Tragula“- hádzacia kópia uviazaná na temienku – a čere, čiže tragula sa po grécky nazýva /amphibleson/ a po nemecky Sencke. Možno, že tento názov pochádza od pomenovania jednej odrody duba, ktorý sa po slovensky nazýva „Cer“. /Bartholomaeides vo svojom diele Notitia Gomorbensis//Gemerské poznatky/ ho tak nazýva. Jeho nemecký názov je Rubo Brombeerstaud, maďarsky Szederj, česky Ostružina, slovensky a rusky Černica a rastie všade na opustených miestach. Tak ho nazýva aj bývalý Slova božieho kazateľ v Tisovci Matej Šulek. Ja sa však prikláňam k prvému z uvedených názvov, pretože sa mi zdá pravde najbližším.

3./ Pôvod osídlenia.

Počiatky obce Čerenčany spadajú do veľmi dávnych čias, keď Maďari boli na tomto území ešte neznámi. Dôkazom toho sú starodávne urny a zbrane, ktoré sa okolo osady našli. /Vid Golennia ročník 1822 s.54 a 55./ ako aj to že už v roku 1334 túto obec podľa rozhodnutia kalocskejho arcibiskupa dostal Tomáš de Zechen /Szétsén /, vojvoda sedmohradský, syn magistra Farkaša z rodu Abba. Dôkaz vid v Hierarchii Uhorska ktorú napísal Juraj Pray a vydal v Bratislave a Košiciach v roku 1779 časť II strana 71. Solennia ročník 1822 s 61-62 ako aj v opise mesta Rimavská Sobota s. 6 a 17.

Pritom je obdivuhodné, že táto obec a jej obyvatelia pri rôznych ťažkostiah a hospodáriaci na malom chotári, už celý rad rokov až do dnešného dňa sú schopní plniť všetky povinnosti a služby, podobne ako viaceré susedné obce /Sobôtka, Kurinec, Apatová, Jelenec/, ktoré sú väčšie a majú aj väčší pozemkový majetok. Čerenčania majú menšiu výmeru pozemkov a len ich obrábaním si vedia zabezpečiť svoju výživu. Tento stav trvá už dlhé roky a takým aj zostane, nezmenší sa ale ani nezvelasí.

4./ Poloha a chotár obce, jej podnebie a vzdialenosť.

Obec leží na krásnej rovine na ľavom brehu rieky Rimava. Táto je druhou riekou tečúcou od severu k juhu. Tento rovný terén vytvorila rieka a tomu sa prispôsobila aj výstavba obce. Okná budov postavených na jednej strane rieky sú obrátené na východ a okná z druhej strany rieky sú obrátené na západ. Na severnej strane sú budovy fary a školy a od nich na juh je voľný priestor. Odtiaľto vidíme okolité vršky a na južnej strane Rimavskú Sobotu a susednú obec Tomášovu.

Zo severnej strany od Čerenčian po Hrachovo, na vzdialenosť jednej hodiny cesty je päť obcí, ale vidieť z nich len veže, jedine v Hrachove vidno aj budovy, ba aj okná fary. Z východnej strany sú oráčiny a krovie, zo západnej strany sú lúky, lesy a vzdialenejšie pohoria.

Na sever ležia obce Veľké a Malé Teriakovce na juh mesto Rimavská Sobota a samota Sobôtka. Na východ je obec Vyšná Pokorádz a zo západu osada Klačany.

Do mesta je vzdialosť 4000 krokov, do Veľkých Terjakoviec 1665 siah, do Pokorádz je to pol hodiny cesty a do samoty Klačany stačí len prejsť cez rieku a na pravom brehu rieky sú už lúky osady Klačany.

Tá okolnosť, že mesto je tak blízko, poskytuje obyvateľom nemalé výhody. Tých necelých 4000 krokov sa ľahko zdola a tí, čo išli do mesta niečo si vybaviť, môžu sa ešte v ten deň vrátiť domov. Pritom je aj tá výhoda, že do mesta nevedie len jedna cesta, ciest je viac, aj cez osadu Klačany cez lúky a oráčiny, lenže za nepriaznivého počasia je tento prechod stažený a keď stúpne hladina rieky, túto cestu nemožno použiť. Prechod či jednou, alebo druhou cestou je jednako bezplatný, treba však prechádzať

oráčinami a lúkami. V letných mesiacoch je cesta kvitnúcim polom najkratšia a príjemné je prejsť ju aj bosými nohami, takže v lete sa táto cesta príjemne zdoláva. V zime je však táto cesta nepomerne ťažšia.

Podnebie v Čerenčanoch je také isté, ako v susednom meste. Nie je vôbec dŕsné, ako sa to snažia rozširovať obyvateľia niektorých severnejších obcí. Celkom je príjemné, niekedy vlhké, najmä v čase, keď Rimavou preteká toľko vody, že sa vyleje zo svojho koryta a zalieva ulice a záhrady a z hornej a dolnej strany ohrozujе aj dvor fary. A potom, keď už voda opadne, ešte sú na okoli kaluže.

Malebne vyzerajú oráčiny ležiace na strane k Malým Terjakovciam a k Rimavskej Sobote. Tieto dobrou úrodou splňajú očakávanie svojich majiteľov. Naproti tomu pozemky ležiace na svahoch, očakávanie majiteľov nesplňajú.

Podobne aj lúky. Tie, čo sú poniže obce, dávajú veľmi dobrú úrodu a tie povyše obce, pretože trpia nedostatom vlašy a sú ako oráčiny na svahoch.

Všetka pôda v chotári je vhodná na pestovanie ovocných stromov. Lesy boli blízko obce. Ich klčovaním stali sa z bývalých lesov oráčiny, ale prejavilo sa to negatívne tým, že je málo dreva, takže ho musia kupovať od majiteľov v susedných obciach. Keď si toto Čerenčania uvedomili, pokúšali sa lesy obnoviť výsadbou, ale čoskoro od toho upustili a začali na tejto pôde zakladať vinice. Dnes pestovanie viniča je pre pestovateľov potešením, pretože jeho plody speňažujú s dobrym ziskom.

5./ Obyvateľia

Pôvodní obyvateľia obce boli Slovania a tí pomenovali jednotlivé časti chotára. Ani s Maďarmi ani s Nemcami sa nemiešali a udržovali svoj dialekt. Istý čas boli tu aj Česi, ktorí s domácimi obyvateľmi vstupovali do manželstva. Dôkazom toho je, že dodnes sa tu používajú slová , ktoré poukazujú na český pôvod./Blížšie v správe na XII výročnej schôdzi Učenej spoločnosti Malohontskej, ročník 1820, str. 87./

Pred reformáciou boli obyvateľia Čerenčian, tak ako aj obyvateľia okolitých obcí príslušníkmi husitského vierovyznania.

6./ História, politika a zemské právo.

Aj Čerenčany tak ako takmer všetky poddanské obce, prechádzali z rúk jedného zemského pána do rúk druhého a to buď čarou /výmenou/, či dedičstvom alebo predajom. Ktoré zemské panstvo vlastnilo obec v starodávnych časoch, to nevieme. Poznáme len neskôršie spoločné osudy a spoločné zemské panstvá Čerenčian a susedných obcí.

V najstarších časoch bol zemským pánom celého okolia kaločský arcibiskup Zo zachovaných dokladov sa dozvedáme, že už v 12. storočí existoval „Rim Sudok“/Rimavská Sobota/ a „Krem Panya“ /dnešná Rimavská Baňa/. Z toho môžeme usudzovať, že už vtedy existovali aj Čerenčany. Prvá zmienka o nich je v Diplome, ktorý v roku 1334 vydal Karol I. spolu s kaločským arcibiskupom, bratom Ladislava I. V nej sa uvádzá, že medzi obcami, patriacimi Tomášovi, vojvodevi Sedmohradskému, je aj obec Cherchenen - Čerenčen - Čerenčany, /Pozri Spec. Nierarchiae Hungariae, časť 11 s. 71/.

Rod Tomáša de Zechen vymrel v mužskej linii. Jeho meno dnes píšeme Szétsény a to podľa mena mesta v Novohradskej stolici. Tento rod pochádzal z rodu Abba, ktorý mal príslušníkov v stoliciach Ordianskej, Tekovskej, Sirmanskej, Kumánskych súdcov, ako aj na území kastelána de Hoznuš et de Šolum, vojvodevi sedmohradského a župana stolice de Zonuch /Vyšný Solnok/ okolo roku 1349 a súdcu kúrie spolu s Jánom Albertom zo Svätého Benediktu na Hrone, okolo roku 1474. Uvedenú obec získala bezpochyby Anna Germanová, manželka Jána, syna Ladislava II. de Zechen /Szétsény/, ktorý pri hrade Zonda zvíťazil nad Čechmi a v roku 1446 zaujal hrad Topoľčán. Porazil Jiskru a manželka Jána Országa mala pravnúčku Barboru. Táto sa stala manželkou

Echia, župana zo Salmu a Neuburgu, ktorý mal hodnosť kráľovského komisára pre Malohontskú stolicu. V tejto hodnosti prišiel do Malohontu. Jeho hrad Muráň mal v moci Bašo, ktorého v boji porazil a hrad právom zemského pána zaujal. Na celom okoli obnovil mier a na širokom okoli šíril reformáciu.

Po tomto víťazstve právom dediča tiahol proti hradu Hajnáčka, ktorý zaujal a potom na začiatku 18. storočia spolu s obcami Selce, Nižná a Vyšná Pokorádz, Zahorany, Mojim, Čoma a Hodejov predal staršiemu Adamovi Vai viď Német hívség /Nemecká vernosť/, vydaná vo Veľkom Varadíne 1806 s. 196. Tento Vai potom sprevádzal Františka Rákociho II. pri uzatváraní Satmárskeho mieru v roku 1711.

Túto mierovú zmluvu však Rákoci nepodpísal. Rebelov z vojenskej služby však prepustil a majiteľom spomínaných obcí sa stal Rákoci. Aj Vetsejovci, Jekelfalüssyovci, Szentmiklóšiovci, Lomothiávovci vlastnili ako zemepáni Čerenčany a v poslednej dekáde storočia obec získala urodzená kontesa Alžbeta Berónyi, vdova po Jurajovi Luženskom z Lužnej a Reglice. Táto v roku 1810 vstúpila do spoločnosti Rimavská Koalícia a je aj dnes akcionárkou tejto spoločnosti. Okrem spomínamej sú zemskými páumi aj Vetseovci, Szent Miklosiovci, Torokovci, Jekelfalüssyovci a Rakovskovci. Uvedení majú aj dnes v obci svojich poddaných ktorým rozkazujú. Uvedené rodiny v roku 1798 zaviedli nové urbárske vzťahy, podľa ktorých sa pozemky stali alodiálnymi a tým aj výnosnejšími, pre rolníkov však znamenali poškodenie, pretože ich pozemky boli zaradené do prvej bonitnej triedy v dôsledku čoho museli panstvu odovzdávať 12 meríc obilia.

7./ Cirkevné dejiny Čerenčany

Čerenčany prijali kresťanstvo v tých časoch, keď mesto Rimavská Sobota a okolie.

Bezosporu sa tak stalo už pred príchodom Mašarov. Už vtedy, ak nie už prv, malí kostol a knižnica, zemským pánom bol kaločský arcibiskup. Čiže ak nie skôr tak v 12. alebo začiatkom 13. storočia. Na malbe kostola, nad oltárom je poškodený, čiastočne zastrety ale čitateľný nápis „Nova villa Anno MCCCCXXXI – 1431“ /Nová obec roku 1431/.

Z toho možno usudzovať, že kostol bol postavený o jedno alebo dve storočia pred uvedeným rokom. V tých časoch sa na malbách objavujú aj mená. V tomto kostole, hlavne v jeho strednej časti je viacero maleb s letopočtom i bez letopočtu. Všetko to sú však diela z pozdnejších rokov 1454 až 1606.

Obec už v roku 1462 mala svojho knižnica. Dosvedčujú to decimálne súpisu a jeden takýto nápis obsahuje zmienku o inkvizičnom procese vedenom Petrom Kerepeši, bakalárom vacovskej diecézy a kráľovským verejným ako aj regálnym verejným notárom. V šatni rimavskosobotského kostola, kde sa riešila otázka fary a desiatku štyroch horných obcí a to Rimavskej Bane, Rimavského Brezova, Hnúšte a Tisovca. Ako svedok sa ho zúčastnil aj čerenčanský plebán. Bolo to v roku 1462.

Od kedy mali vlastného knižnica Čerenčany a ich filia Teriakovce, nie je známe, pretože v uvedenom dokumente je ako plebán uvedený Augustín de Tewrek a nevedno, či tento stav trval až do reformácie. Ak mám posúdiť čiastočne odhadom a čiastočne podľa postupu Turkov a veľkých škôd ktoré narobili a z veľkého počtu zničených obcí, vidím že proti Turkom sa postavili nielen

kňazi okolitých obcí, ale aj kňazi a služobníctvo mesta Rimavskej Soboty.

V tom čase, okolo roku 1550 prijať Lutherovú reformáciu obce Malohontu a o desať rokov pozdejšie aj obec Čerenčany. Pri formovaní novej cirkve, vzhľadom na to že obec Čerenčany bola malá a sama by nebola schopná vydržiavať kňaza, stali sa Čerenčany filiou cirkve v Rimavskej Sobote. V roku 1594 ked rimavskosobotania podľa rady svojich kňazov a docentov zamenili augsburské vyznanie za helvátske. Viď Štefan Pepich v knihe *Vera imaginum Christianorum defensio*. Bardejov, 1598/ Malohontský seniorát , ktorý sa práve odčlenil od Gemerského seniorátu, sa práve formoval a zvolal konzilium patrónov, na ktorom boli Čerenčany vyčlenené od matkocírkve v Rimavskej Sobote , prehlásené za samostatnú matkocírkve, ku ktorej pričlenili dva filiálne zboru Velké a Malé Terjakovce, ktorej v roku 1598 pridelili kňaza Lauricia Melichantského. Pre túto cirkev dôležitým je rok 1727, kedy Čerenčania obvinili Velkoterjakovčanov, že celú ich úradu /dôchodok/ oni využívajú. Spor bol vyriešený dohodou 5. novembra, podľa ktorej môže každý sväte Bohoslúžby navštěvovať kde sám bude chcieť. Pozdejšie, v roku 1733 sa vzťahy filiálnych zborov Velké a Malé Terjakovce s matkocírkvou Čerenčany upravili tak, že na všetky cirkevné náklady, na faru a školu, budú dva filiálne zboru prispievať jednou polovicou.

Od toho času tá časť rimavskosobotských veriacich, ktorá ostala verná augsburskému vyznaniu, sa pripojila k matkocírkvi Čerenčany a v roku 1711 sa v Rimavskej sobote utvorila evanjelická cirkev reformovaná. Obec Dúžava, ktorá bola za Imricha Kubínyho, starého otca pána Petra Kubínyho, inšpektora Malohontského seniorátu vyslužnená, sa v roku 1748 pripojila k matkocírkvi Čerenčany. Dokazuje to kalich, ktorý im

darovali veriaci. Ako ďalšia církev sa v roku 1730 k matkocírkvi Čerenčany pripojil cirkevný zbor v Tomášovej.

Od tohto času majú Čerenčany svojho kňaza a až do našich čias je táto církev bezpečná a na prvý pohľad je jasné, že v dobrom stave, žiadna nepriazň, ani nedostatok a zvlášt ani nebezpečenstvo našich čias jej nefrozi. Kňazi tejto cirkve až do dnešných čias tak v matkocírkvi, ako aj vo filiálnych zboroch nažívajú v svätom pokoji.

Prvým kňazom, ktorý bol po tomto usporiadani, bol Kristián Doležal. Nastúpil v roku 1768 vo filiálnom zbere Veľké Terjakovce, ktoré do roku 1772 boli pod správou kňaza z Rimavskej Soboty. Bohoslužby odbavoval aj v Tomášovej a v Rimavskej Sobote a od roku 1775 aj v Dúžave. Medzitým sa však zistilo, že Doležal nemal mandát na vykonávanie úradu vo Veľkých Terjakovciach. Bol preto obžalovaný. Pred pojednávaním tejto žaloby bol však Doležal milostivým rozhodnutím kráľovskej rady zpod žaloby oslobodený a v roku 1772 bol aj na Generálnej stoličnej kongregácii verejne rehabilitovaný, avšak s tým upozornením, že ak sa v budúcnosti dopustí trestného činu, bude úradu pozbavený.

Vo veci čtôly boli veľkoterjačania poplatní rímskokatolíckemu plebánovi v Rimavskej Sobote. Cirkevné úkony, ako krst, sobáše smel čerenčanský kňaz vykonávať len v matkocírkvi, vo filiálnych zboroch, avšak od platenia štoly rimavskosobotskému rímskokatolíckemu plebánovi boli oslobodení až 14. júla 1791.

Filiálny zbor Dúžava bol pridelený k Čerenčanom a čerenčanskí kňazi mali právo aj tu vykonávať cirkevné úkony. Toto platilo do roku 1786, kedy podľa Tolerančného ediktu Dúžava bola pridelená k rimavskosobotskej cirkvi.

Vo vzťahoch filiálnych zborov Veľké a Malé Terjakovce s matkocírkou sa vyskytli rôzne nezhody. V prvom období, okolo roku 1598 sa každá cirkev starala o svoj kostol a dcérocírkve neboli povinné prispievať na kostol v matkocírkvi, a to ani na jeho výstavbu, ani na opravy. V prípade, že sa medzi matkocírkou a filiálnym zborom vyskytli sporné otázky, rozhodoval kňaz. Ten bol povinný dodržiavať dohodu, že dve nedele za sebou bude slúžiť v matkocírkvi, tretiu nedelu vo filiálnom zbere Malé Terjakovce a vo Veľkých Terjakoviach len v tretí deň výročných a iných sviatkov. Pozdejšie, 30. decembra 1784 došlo k zmene v tom zmysle, že kňaz dve nedele za sebou slúžil v matkocírkvi, tretiu nedelu v Malých Terjakoviach a štvrtú nedelu vo Veľkých Terjakoviach.

Prispievanie na spoločné náklady sa upravovali v jednotlivých obdobiach rôzne. Prvou povinnosťou všetkých troch cirkevných zborov bola výstavba fary a školy. Roku 1733 sa cirkevné zbytky dohodli na tom, že ako prvú stavbu vybudujú v matkocírkvi faru a náklady budú hradiať spoločne. Túto však seniorát 25. apríla 1754 zrušil. Cirkevné zbytky však 30. decembra 1784 znova potvrdili platnosť dohody z roku 1733 o hradení nákladov na stavbu a školu v Čerečanoch a tým že náklady na stavbu a údržbu budov budú prispievať takto: matkocírkve polovicou nákladov a filiálne zbytky Veľké a Malé Terjakovce. Pozdejšie však, vzhľadom na to, že filiálne zbytky Veľké a Malé Terjakovce si vybudovali školy z vlastných prostriedkov a aj udržujú ich z vlastných prostriedkov, uvedená dohoda sa nedodržiavala. Za tohto stavu dva cirkevné zbytky predložili na dištriktálnom konvente v Rimavskej Sobote v roku 1816 žiadost, aby boli zbavení povinnosti prispievať na stavbu školy v matkocírkvi, pretože majú vlastné školy. Konvent túto ich

žiadost uznal za oprávnenú a 19. júna toho istého roka obidva filiálne zbory povinnosti prispievať na školu v Čerenčanoch, zbavil. Od tohto času si každá cirkev náklady na školu hradí sama. Čo sa týka nákladov na faru, na tieto sú dva filiálne zbory povinní prispievať tak na výstavbu ako aj na údržbu podľa spomínamej dohody.

8./ Slova božieho kazatelia v Čerenčanoch

- 1/ Laurencin Malechovský od roku 1598. Jeho meno nájdeme v dokumente, podpisanom jeho vlastnou rukou, ktorý sa nachádza v archíve cirkevného zboru Veľké Terjakovce a má dátum 19. marca 1609. Na dokumente je aj jeho pečať s textom: Pro lepšije Svedomja y pečať svoju som pritisol"
- 2/ Ján Huszty. Tento seniorálne zákony podpísal v hrachovskom kaštieli dňa 19. apríla 1617. Kňazom bol do roku 1619.
- 3/ Georg Štubnensis od roku 1619 do roku 1639.
- 4/ Michal Klementis od roku 1639 do svojej smrti v roku 1655.
- 5/ Juraj Krišpini Sásky. Za kňaza prišiel z hrachovského rektorátu v roku 1656 a zákony podpísal 26. mája 1656. Farárom bol do roku 1666, ale tu ešte býval jeden rok ako súkromník.
- 6/ Andrej Bodovinus od 16. novembra 1666 do augusta 1669.
- 7/ Juraj Faško z tisovského rektorátu. Do Čerenčian za farára bol povolaný v roku 1669, zákony podpísal 18 februára 1670 a úrad zastával do roku 1678.
- 8/ Juraj loktsány, ako banskobystrický exulant v Čerenčanoch nastúpil v roku 1678 do roku 1684 a zatým tu býval ešte jeden ďalší rok
- 9/ Martin Levkonides nastúpil v roku 1684, predtým bol učiteľom v Hnúšti. Tu účinkoval do roku 1688 a zatým ešte jeden rok tu býval.
- 10/ Juraj Szandanus nastúpil v roku 1688. Predtým bol farárom v Polome. Zákony podpísal 6. júla 1689 ako kňaz pokorádzko-čerenčanský a obidve tieto církve spravoval do roku 1691.
- 11/ Juraj Lovtsány, ako čerenčanský kňaz bolí korporovaný 19. júla 1691 na kongregáciu v Tisovci. Slúžil do roku 1694.

12/ Pavol Kolšba, bol kňazom v Teplicke v Spišskej stolici a čerenčanským kňazom sa stal 15. júna 1694, keď podpísal zákony. V roku 1698 odišiel do Poltára.

13/ Ján Cabanius, čerenčanským farárom bol od 15. júna 1698 až do roku 1704, kedy čerenčanskú cirkev opustil.

14/ Samuel Čoklis bol učiteľom v Rimavskom Brezove a ako farár v Čerenčanoch nastúpil v roku 1704. Pôsobil tu len dva roky a v roku 1706 odišiel na Kokavu.

15/ Andrej Kirinyi bol učiteľom v Rimavskej Bani a do Čerenčan ako kňaz nastúpil na doporučenie Palárika z Banskej Štiavnice 2. mája 1706. Za člena seniorátu bol prijatý na kongregáciu v Tisovci. Účinkoval tu do roku 1711.

16/ Pavel Kolbáni, aj tento sa tak, ako Kolšba, uvedený pod číslom 12 vrátil z exilu a povolaný bol za kňaza do Čerenčan. Tu slúžil do 12. septembra 1713, kedy odišiel do filie Malé Teriakovce, kde aj zomrel, 16. mája 1722.

Poznámka: Pochovaný je v sakristii kostola v Malých Terjakovciach. V deň jeho pohrebu boli také veľké horúčavy a taká suchota, že zem bola všade popraskaná. Za pohrebu dievčatá stáli v kostole v kostole pri oltári, ale v ten deň museli z kostola výjsť, lebo horúčavu nemohli vydržať. Podobne aj pochovávajúci kňaz nemohol horúčavu vydržať a musel si čierny odev vyzliecť.

17/ Tobiáš Hrebenda, tiež exulant, v Čerenčanoch nastúpil 1. decembra 1713 a zomrel ako 59 ročný v roku 1720.

18/ Matej Kolbányi, syn Pavla, bol učiteľom v Hnušti a v Čerenčanoch ako kňaz nastúpil 25. novembra 1720. O rok, odišiel do Cinobane.

19/ Samuel Bubenka, bol učiteľom v Hrachove a v Čerenčanoch ako kňaz nastúpil 27. marca 1722. V roku 1727 bol povolaný do cirkve Ochtiná.

20/ Martin Krištof Kolbányi bol učiteľom v Kokave a ako farár v Čerenčanoch nastúpil v roku 1727. Seniorálne zákony podpísal 4. mája 1729 a v roku 1730 bol povolaný do Ochtinej.

21/ Matej Bahil ako farár v Čerenčanoch nastúpil v roku 1730. V roku 1734 bol prešovskou slovenskou cirkvou poverený funkciou profesora. Tento významný muž svoje diela vydával v Prešove u Teodora Hybla. Jezuiti ho však uväznieli. Píše to Capriani v svojej knihe „ Naučení o pôvodu a zrústu papežstva“, vydanej vo Witenbergu v roku 1744, ako aj v knihe „ Srdečné napomenutí k vystríhání se papežstva“, vydanej taktiež vo Witenbergu v roku 1745 na vďačnú pamiatku toho, že šťastne vyviazol z toho, keď ho vyhodili z okna a musel opustiť vlast.

22/ Juraj Bahil, brat otca predošlého. V roku 1734 bol zo školy v Hrachove povolaný a 17. septembra tohože roka nastúpil v Čerenčanoch. S touto cirkvou sa rozlúčil v roku 1739 a žil ešte 16 rokov vo veľkej biede v Klenovci, odkiaľ ho v roku 1760 povolali za učiteľa do obce Píla.

23/ Juraj Stephanides, bol učiteľom v Pondelku, odkiaľ bol 30. júna 1739 povolaný za farára do Čerenčan, kde slúžil do 15. decembra 1762, kedy zomrel vo veku 64 rokov. Tento , ako prvy v Čerenčanoch, začal viest matriku.

24/ Ján Major, do Čerenčian prišiel v roku 1763 z církve Oždianskej a v roku 1764 odišiel do Slavošoviec.

25/ Martin Doleschal /Doležal/ do Čerenčan prišiel z Hnušte v roku 1764 a tu v roku 1775 zomrel.

26/ Andrej Paschko /Paško/ bol učiteľom v Ratkovej a v roku 1776 prišiel za farára do Čerenčian, kde 14. marca 1780 zomrel na tuberkulózu.

27/ Pavel Salay, ako učiteľ v Hronseku bol v roku 1780 povolaný do Čerenčian. Pôsobil tu 4 roky a 12. marca 1784 odišiel späť do Hronseku.

28/ Ján Lehocký, bol učiteľom v Hrachove, odkiaľ bol povolaný za farára do Čerenčian v roku 1784 a 16. júla 1803 ako chorý na apoplexiu /výron krve/ odišiel do Tomášovej, kde dňa 1. októbra 1803 zomrel. Pochovaný bol v Čerenčanoch.

29/ Samuel Kollár, pôsobil 12 rokov ako profesor na gymnáziu v Ožďanoch a za farára do Čerenčan prišiel 17. júla 1803.

9./ Učitelia čerenčanskej školy.

Učitelia boli do úradu uvádzaní takisto, ako farári, ale mená všetkých sa nám nezachovali. Za Sextyho vizitácie v roku 1624 je napísané že tu bol učiteľ, ale jeho meno nie je zapísané.

- 1/ Prvým učiteľom, meno ktorého je v protokole zapísané, bol Michal Florides v roku 1660.
- 2/ Jakub Derega, čili Durenka, pôsobil od roku 1668, ale v roku 1674 musel odísť do exilu / Seniorálny protokol A s. 219 bod 2./
- 3/ Jakub Fabricius 1693.
- 4/ Ján Subsilváni bol učiteľom od roku 1708 do 1714.
- 5/ Juraj Subsilváni alias Podhradský, brat predošlého, pôsobil od roku 1751 do roku 1766.
- 6/ Daniel Subsilváni, syn Juraja pôsobil v rokoch 1755 – 1766.
- 7/ Ján Palacka od 24. novembra 1766 do roku 1785.
- 8/ Ján Palacka pôsobil od 24. novembra 1785 do 4. mája 1786.
- 9/ Štefan Urbanyetz / Urbanec/ od 11. júna 1786.

10./ Zlé osudy obce.

S takou istou nepriazňou osudu, s akou zápasilo mesto Rimavská Sobota, musela zápasíť aj obec Čerenčany. Aj tu sa zachovali povesti o Tataroch, lebo aj takí tu podľa zachovalých spomienok boli, ale radšej sa zmienime o boji, ktorý sa odohral za kostolom, po ktorom farská záhrada bola plná ľudských kostí a úlomkov striel a tieto sa tu nachádzali aj v pozdejších časoch. Nový cintorín, ktorý je nad kostolom asi na 500 krokov vzdialený, bol kedysi tiež ochranným násypom ohrazený.

Aj Husiti tu boli, miestni obyvatelia ešte aj dnes používajú viaceré české slová a na kostoloch sú namaľované kalichy, čo tento údaj potvrdzujú. Zo susedného hradu v Nižnom Skalníku ich vyhnal až kráľ Matej v roku 1449. O ich prítomnosti svedčia aj zničené obce ako aj to, že do roku 1462 mali tu vlastného knaza, ktorý sa na listinách podpisoval Štefan de Czeren /Čereň/.

Obec viackrát napadli aj Turci, ktorí cez obec prechádzali do svojej pevnosti Sobôtku, ktorú vybudovali fišákovskí Turci, čím sa Čerenčany stali ich susedmi. V rokoch 1553 až 1560 Sobôtku Turci opevnili trojradovým ochranným múrom s pozorovacou vežou. Po bitke u Szikszo v rokoch 1558 až 1559 však Turci túto pevnosť museli opustiť a obsadili ju Babskovi, Magóci Ján Sarkozy, Juraj Szitszán a Gašpar Butnoki.

Aj tito museli pevnosť v roku 1593 opustiť a dobyli ju Tiffenbach a Štefan Drugeth z Humeného. V týchto bojoch mali Turci veľké straty, vyše 400 mužov. Ale ani tým turecké jarmo neprestalo a Turci sa stali ešte divokejšími a voči miestnym obyvateľom ešte bezohľadnejší, zatažovali ich vyššími tarchami, zvyšovali ročne platené poplatky a keď sa obyvatelia stážovali

u jágerského bašu, ani ten im pomôcť nechcel. V roku 1632 vzali Turci pod svoj protektorát aj mesto Rimavskú Sobotu a turecký útisk sa ešte zväčšil. Čerenčania sa odhodlali proti Turkom postaviť. Dňa 13. februára 1693 vypukol v Čerenčanoch odboj proti Turkom. Výsledkom však bolo, že viacerí kresťania v boji padli a mnohí boli zajatí a odvlečení do zajatia. Medzi zajatými bol aj Gašpar Jánoky, ktorého odvliekli najprv do Jágru potom do Budína a odtiaľ do Stoličného Belehradu. Tu sa Jánoky zo zajatia vykúpil zaplatením 6800 toliarov.

V roku 1693 bolo územie Malého Hontu už hodne vzdialené od územia, ktoré ovládali Turci. Súdna právomoc tu vykonávala Ostrihomská kapitula, ktorej však museli podľa dohody podpísanej dňa 2. mája 1693 Ondrejom Peterfim, Zigmundom Ordódyom a Michalom Kovatsitsom platiť každé dva roky ako výkup z desiatku sumu 400 zlatých. Originál tejto dohody je uložený v archíve Dikárných súpisov pod číslom 2.

11./ Návšteva u kniežaťa Rákociho

O nič lepší nebol osud obyvateľov za Rákociho povstania, pretože aj jeho vojská pustošili nielen úrodu, ale aj obce, kostoly a iné cirkevné budovy. Tento útlak už obyvatelia Čerenčan nemohli znášať a vybrali sa osobne ku Františkovi Rákocimu, ktorý sa práve zdržiaval v Tokaji. Keď ich prijal, žiadali od neho písomné rozhodnutie, že jeho vojsko ich nemá utláčať. Žiadane rozhodnutie bolo im vydané dňa 7. novembra 1703. /Poznámka: rozhodnutie je v maďarskej reči./

My, hornovadásky knieža
a hlavný župan Šarišskej stolice

FRANTIŠEK RÁKOCI

dávame na vedomie každému, koho sa to dotýka všetko to, čo tento nás list obsahuje. Veď Hospodin našu drahu vlast a národ osloboďil z pod cudzieho, nás utlačajúceho jarma a ľažkého utrpenia plného života a zo dňa na deň robí nás šťastnejšími. My sme to pochopili a postavili sme sa do radov bojovníkov za oslobodenie. Tak to urobili aj obyvatelia Čerenčian a dostavili sa k nám do tábora, aby nám prejavili lásku a oddanosť a vernosť vlasti a žiadali od nás protekčný list, ktorý by zaručoval slobodu im osobne ako aj ich majetku. Ich žiadosti sme uznali za správne a všetky ich práva týmto ochranným listom, našou pečaťou opatreným potvrdzujeme a súčasne prikazujeme dôstojníkom jazdeckých ako aj peších vojenských útvarov, aby obyvateľom spomínamej obce ani ako jednotlivcom ani pri práci na poli, tým viac v kostole a v škole a na ich nádvorí, sami nespôsobovali žiadnu škodu rabovaním a aby toto zakázali aj vojakom pod ich velením postaveným. Kto by tento

rozkaz porušil a vzdor zákazu spôsobil uvedenej obci a jej obyvateľom škody na majetku, robil by tak proti tomuto ediktu a postihla by ho podľa zákona tvrdá odplata a trest a podľa výšky previnenia aj trest smrti.

Dané v tábore pri Tokaji dňa 7. novembra 1703.

Rákoci v. r. Pečať

/Koniec prekladu maďarského textu./

Podobné protekčné listy dostali 20. decembra toho istého roku aj ďalšie obce, ale s tým rozdielom, že tieto boli vopred vytlačené a niet na nich ani pečať, ani Rákociho podpis, list vydaný Čerenčanom bol tohto druhu prvý, bol písaný a vlastnoručne Rákocim podpísaný.

Onedlho zatým Čerenčany zastihla nemoc – mor – ktorá okolo roku 1712 spôsobila taký úbytok obyvateľstva, že v obci ostalo len málo obyvateľov. Medzi ľudom vtedy vznikla fáma, že zo všetkého ľudu ich ostalo len 6 /po latinský sex/. Cintorín ktorý bol povedala kostola sa čoskoro zaplnil a pretože jamy do ktorých pochovávali už nekopali dosť hlboké, všade na okoli sa šíril taký neprijemný zápach, že ten cintorín prestali používať.

Po tejto morovej skaze nasledovali v obci požiare. Najväčší požiar bol v roku 1802, keď zhorela celá tretina domov. Pre obec to bolo o to väčšie neštastie, že požiar nastal v jeseň a zničil aj panské alodium z hornej strany. Obec leží z dolnej strany alódia.

Až do dnešného času najväčším nebezpečenstvom obce je rieka, ktorá obcou preteká a často zalieva nielen lúky, ale aj ovocné sady, sýpkы, ba aj stavby. Môžeme si domysliť, aké škody narobi.

12./ Súčasný stav

Od svojho vzniku obec mala vždy pozdĺžnikový tvar. Dva rady domov stáli od severu k juhu a medzi nimi bola ulica. Tento tvar obce trvá dodnes. Len dva domy sú čelom obrátené na juh. Ulica medzi domami je široká 15 siah. V pozadí je fara, ktorú obchádzajú z oboch strán cesty, z ktorých jedna vedie na Malé Terjakovce a druhá na Klačany a Veľké Terjakovce. Na obidvoch stranách ulice sú domy. Prvá budova pripadajúca ako trojzubec, to je farbiareň, ďalej pálenica. Tu z ovocia pália lieh, takzvanú pálenku, ďalej je nočlňáreň, túto používajú aj na odkladanie vecí. Spomínané budovy sú vybudované z pevného materiálu a sú vykurované. Ďalej sú maštale, tieto sú väčšinou tiež murované a pokryté črepami. Za nimi sú hambáre a za nimi ako posledné sú stodoly. Sú poslednými, tak, ako prvou je vstupná brána. Za stodolami sú záhrady, v nich ovocné stromy a kvôli bezpečnosti sú tu aj sýpkы na obilie. Ovocné záhrady sú na západnej strane a siahajú až k rieke, pri ktorej končia plotom. Záhrady sú často ohrozené, ba aj zaplavované vodou, čo ovocným stromom škodí, a znížuje ich životnosť. Takéto následky zaplavenia vodou, rolník pocituje aj po niekoľko rokov.

Celá obec od severu, od fary, bola múdroštvou predkov tak situovaná, že z fary sa stal „doktor mravnosti“, pretože z okien fary je vidieť nielen všetky domy v obci, ale je počut' aj každý zvýšený hovor. Lenže aj pán farár je akoby na očiach všetkých.

Fara je novou modernou stavbou a je postavená z pevného materiálu. Stavba je dlhá 13 siah, široká 4 siah a toľko aj stôp. Krásu budovy zväčšuje cyprus /smútočná vŕba/ zasadéný uprostred dvora, takže v letný čas vôbec neprepúšta slnečné lúče a v lete, na

sludnie keď ratolesti stromu siahajú až po zem, je obdivuhodne ľjemný pocit tu si posedieť. Fara bola prvá klenutá stavba nielen tejto obci, ale na širokom okoli. Z fary je vidieť nielen dolné lúky, miské i obecné, ale aj oráčiny, lesy a ďalšie pohorie až Tomášovciam. Slnko sem svieti hneď od svojho východu do šetkých okien. Tieto sú tak stavané, že západný vietor dochádza īm už oslabený. V budove je viac miestnosti. Zo spálne je vidno īelen celú obec, ale aj široké okolie. Ďalšia miestnosť na východnej strane, veľká asi 4 štvorcové siahy, je akoby bola pripravená na hry loptou. Ďalej je jedáleň. Do nej nepreniknú ani hľasy súžobníctva, ani hukot potoka či ani hromobitie, a to ani vtedy, keď sú dvere otvorené. Za ňou je farská knižnica, v nej dve skrine īlné kníh, nie na ozdobu, ale na čítanie.

Ďalej je pohodlná hala, do ktorej, ako prvej z miestností asvieti ráno slnko. V ďalšej časti budovy sú dve komory, jedna na východnej a druhá na severnej strane. Tieto používajú aj služovia.

K fare patrí aj záhradka. Je len úzka, ale vôňu z nej cítiť ďaleka a nechýba tu ani včelín. Na severnej strane sú maštale, na īnešné pomery dosť veľké. Postavené boli v minulom storočí ī dreva, ale pekne a pevne, pokryté sú slamou a trávou. Za nimi na západnej strane je kvetinová záhradka. Tu často vidieť poletujúce včely, pretože toto miesto je chránené pred vetrom a nie je ani slnku priamo vystavené a ďalhotrvajúci tieň tu udržuje stále jednáku teplotu, takže aj keď slnko najväčšmi páli, tu je stále príjemne.

Vo včeline býva najviac 50 úľov, aj keď miesta by bolo aj pre viac úľov. V záhrade sú ovocné stromy, īlavnne īrušky rôznych odrôd a chuti, skoré i pozdné, ďalej čerešne damašskej ale aj iných odrôd a plodov rôznej veľkosti, ďalej sú tu jablone rodiace najväčšie plody a rôzne druhy ovocia ako sú broskyne, vinič a oriešky. Ohraďa dvora má dve bránky, a to uprostred a na západnej strane

kde je kúpelňa na kúpanie a umývanie, ďalej záchod, sušiareň ovocia a kamenná sušiareň, pokrytá škridlami. Tieto stavby od školy delí plot, nie je murovaný a na jeho dolnej časti sú vozovňa a vinné pivnice a na hornej časti sú sypárne, za ktorými je mür kostola.

Zvláštnosťou je tu prameň užitočnej minerálnej vody. Od obce je vzdialenosť na dve hodiny chôdze a aj keď má neprijemnú príchuť a vôňu čo škodí jeho povesti, predsa je vyhľadávaný, ba aj Jelenčania, bývajúci od prameňa na dve hodiny cesty ho radi navštevujú.

Na západ od fary je škola, postavená na polovičnej usadlosťi. Je takisto ako kostol murovaná stavba. Na jej východnej strane je zeleninová a ovocná záhrada, zo severu je kostolná ohrada.

Čerenčanský kostol je osem siah dlhý, päť siah široký a štyri vysoký. Jeho ozdobou je veža. Kostol je prastarý a patrí medzi najstaršie kostoly v Uhorsku a aj keď nepoznáme rok jeho postavenia, pochádza určite z 13. storočia. Svedčí to jeho stavba i malebná výzdoba. Maľby sú väčšinou zabielené, určité časti maľby sú však viditeľné v plnej kráse. Maľba sama svedčí o svojej starobydlosti. Na poctu kofio bol kostol zasvätený, to sa zo zachovaných písomných dokumentov nedozvedáme, zdá sa však, že pôvodne bol zasvätený pamiatke narodenia Panny Márie, čo by mohli dosvedčiť tie skutočnosti, že 8. septembra sa ako sviatok pripomína dodnes a tiež to, že obraz Márie je v kostole nad kazateľňou i na iných miestach kostola.

Zvonku stavbu kostola zvýrazňuje vysoká veža a zvnútra klenutá svätyňa a sakristia, ktoré pochádzajú bezpochyby zo 14. alebo 15. storočia. Od toho času boli za rôznych udalostí viackrát poškodené. Faktom zostáva, že všetka kostolná maľba bola

uskutočnená na hladkú omietku a dosvedčujú to aj zachované protokoly. Mená majstrov maliarov zakrývajú zašlé storočia, no aj dnes, ak sa podívame na zoškrabaním zviditeľnenú časť nápisu nad oltárom, čítame : /De nova villa Anno Domini MCCCCXXXI Čo je rok 1435 / poznámka: rímska číslica znamená rok 1431/ , Od tých päťsto rokov bol kostol viackrát opravovaný, posledná väčšia oprava bola v roku 1606. Túto opravu uskutočnili evanjelici.

Tento kostol používali aj husiti. Potvrdzuje to aj hrubá maľba na skrinke, v ktorej sú chránené kalichy a letopočet 1449. Keď kráľ Matej dobyl hrad Skálnik a Magingrad, ktoré boli v rukách husitov, od tých čias tu panuje pokoj. V roku 1426 mali čerenčania zase svojho knaza, ktorý sa podpisoval Štefan Czeren a pôsobil tu do reformácie. Po tomto knazovi nemáme o knazoch v Čerenčanoch nijaké správy, až do času, keď superintendenti začali vizitovať svoje cirkevné zbory.

Za týchto vizitácií opisovali stav každej navštívenej církve. V zápise o kanonickej vizitácii ktorú uskutočnil superintendent Peter Sexty, Slova božieho kazateľ vo Zvolene v rokoch 1624 - 1629 sa uvádza, že strecha kostola je v zlom stave a prikázal ju opraviť. Za ďalšej vizitácie, ktorú uskutočnil v roku 1640 Juraj Láni, Slova božieho kazateľ vo Zvolene, cirkev v Čerenčanoch nie je uvedená. Ďalšia vizitácia bola v roku 1652. Uskutočnil ju Martin Špetko, Slova božieho kazateľ v Bojniciach. Stať o Čerenčanoch je zo zápisu o tejto vizitácii vytrhnutá. Ďalšia vizitácia bola v roku 1658. Uskutočnil ju Daniel Láni, Slova božieho kazateľ v Brezne a v zápise je poznámka, že kostol je v dobrom stave.

Ďalšiu vizitáciu uskutočnil superintendent Samuel Antoni, Slova božieho kazateľ v Štítniku v roku 1712 je zapísané, že kostol

je vo veľmi zlom stave a podobne aj veža, ďalej že cintorín je zarastený trním. Oltár v kostole je z roku 1698.

Opravu veže v Čerenčanoch začali presadzovať návštevníci obce. Jej stav bol zúfalý, už ani opraviť ju nebolo možné a v roku 1720 sa zrútila. Kostol bol opravený v roku 1725. Toto je zapísané v zápise o kanonickej vizitácii, ktorú uskutočnil superintendent Juraj Ambrózy, farár v Štítniku v roku 1744.

Pretože veža sa zrútila, v roku 1741 postavili zvoniciu a na tom mieste, kde dnes je časť fary. Bola prekážkou stavebných úprav, preto ju premiestnili na ľavú stranu, kde sa nachádza aj dnes.

Kostol je aj dnes v opisanom stave a vzhľadom na to, že v tesnej blízkosti preteká rieka Rimava, veža bola neraz ohrozená kameňmi, ktoré rozvodnená rieka valila. Kostol však nepoškodila, pretože bol pevne postavený, takže vzdoruje živlu dodnes.

Ten vzhľad, ktorý kostol poskytuje dnes, má od roku 1775, keď bol základne opravený. V kostole sú štyri chóry, oltár, kazateľnica organ so šiestimi mutáciami a ornáty. Kazateľnica je zhotovená zo svetlej medi, je dielom tureckého pôvodu a má turecký nápis. Tento dal pán Ján Feješ pred niekolkými rokmi preskúmať profesorovi orientálnych rečí Gottingov, ktorý určil čas jeho vzniku podľa nášho letopočtu rokom 1624.

13./ Príjmy kostola.

Príjmy kostola z čias pred dvoma storočiami, dnes nevieme opísat. Bol to však desiatok úrody z pozemkov klčovísk. Tento stav bol pozdnejšie schválený aj zemským panstvom. V roku 1744 namiesto oráčin a lúk, ktoré cirkev od pradávna vlastnila, pridelič cirkvi výmeru polovičnej roľnickej usadlosti v oráčinách a lúkach. V tom istom roku dostal aj knaz pozemky v rozsahu jednej celej usadlosti, podobne aj učiteľ vo výmere polovičnej usadlosti.

14./ Počet domov a obyvateľov.

Počet domov v obci Čerenčany spolu s mlynom, zemepánskymi a cirkevnými stavbami /farou a školou/ je 37.
Z toho je: z pevného materiálu 19 domov, z nich 7 je pokryté škridlou, drevených 18.

Počet všetkých rodín v obci je 48, počet obyvateľov 240.

Z počtu obyvateľov sú :

Honorácia /panstvo/	1
Služobníctvo panstva	9
Roľníci	27
Želiari a podželiari	26
Synovia hláv rodín	61
Osoby ženského pohlavia 116	

Všetko spolu 240 osôb.

Z nich sú:

1. katolíci : muži 14, ženy 16,

Z nich je usadlosť a osôb:

- a/ rolník 1 rodina, v nej 2 muži a 2 ženy
- b/ remeselník 1 rodina, v nej 1 muž a 4 ženy
- c/ sluha u panstva 1 rodina, v nej 2 muži a 2 ženy
- d/ Rómovia 25, z toho 9 mužov a 16 žien

2. Augsburského vyznania: mužov 110, žien 100, z nich je:

Rodina šľachítica Ondrejovicsa v nej 2 muži, a 3 ženy.

Rodina vojenského absenciáta 3 muži, a 1 žena.

Takže spolu evanjelikov augsburského vyznania je:

Mužov 185

Žien 104

15./ Povaha obyvateľov a ich duchovný život

Tieto vlastnosti určuje viera a záľuby. Ak sa pozeráte na vzhlásť ľudí, zdá sa vám, že sú v tvári prevažne bieli, majú modré, alebo hnedé oči, hľavu im zdobia ryšavé vlasys a len málo je takých, ktorí majú čierne oči.

Ak ale sledujete štruktúru ich postáv, uvidíte, že sú stredného, pekne formovaného tela s jasným čelom, priateľského, povahové vyrovnaného, sú svalnatí, schopní vykonávať akúkolvek prácu.

Nechýbajú im ani duchovné vlastnosti, ľahko sa všetkému priľúčajú, majú nadanie nielen na štúdium, ale aj na umelecké sklony a čo je zvlášt dôležité, vedia dobre investovať do pôdy. Z Čerenčian pochádzajú viacerí učení /nemyslime len tých skutočných učencov, ktorí sa zasvätili vede/. Čerenčan je vždy úslužný a nezabúda na tradície. Sklon majú k rolnictvu, aj keď nie všetci, ale viacerí sa zaobrájú aj hrnčiarstvom. Tomuto remeslu sa viacerí venujú hľavne preto, že ho možno vykonávať po celý rok.

16./ Remeslá a ich úpadok.

Tých Čerenčanov, ktorí majú menší pozemkový majetok, okolnosti nútia k tomu, aby sa venovali remeslám. A takými sú, okrem farára a učiteľa, ktorí majú pozemky vo výmere celej alebo polovičnej usadlosti, všetci ostatní, ktorí všetci spolu sejú nie viac ako 120 meríc ozimín, z čoho na jednu usadlosť pripadá len 12 meríc, pritom jariny sejú len niektorí, asi 10 majitelov.

Takito sa venujú aj hrnčiarstvu a vyrábajú hľavne na predaj. Vyrobéný tovar odvážajú na Dolnú zem až do Debrecína, Békéša a Banátu, kde ho predávajú za peniaze a tu za lacnú cenu kupujú obilie. So svojimi výrobkami navštievujú aj jarmoky na okoli, hľavne v Rimavskej Sobote a okoli. Aj ináč mesto Rimavská Sobota pomáha roľníkom tým, že im umožňuje oboznamovať sa so skúsenosťami. Ako najlepšie využívať pôdu, ako odstraňovať nedostatky, ktoré pôda v ich chotári má a tak zamedziť hladu, ale aj zvýšiť cenu pozemkov. Ale ani toto nie je zárukou toho, že pôda užívá svojich majitelov. Vplyv na to majú aj viaceré iné okolnosti.

Lesy sú zničené, takže ani palivo pre zemské panstvo nie sú v stave zabezpečiť a ešte menej dreva je na stavby. Drevo je ľahko dostať aj v susedných obciach, v Sobótke a Jelenčeku, ale ani vo vzdialenejších obciach v Selege, Rimavskej Bani, Rimavskej Lehote a Zahoranoch. Medzi obyvateľmi je veľa takých, ktorí po celý rok v byte nekúria a tým ušetria pári zlatých. Chovatelia dobytka sú tiež ponechani sami na seba. Málo je takých, ktorí si vedia prácou alebo ináč drevo zaobstaráta. Pšenicu na chlieb si zabezpečujú sami, lebo ju dostanú za prácu od zemského panstva.

Ľahkosti majú aj so zaobstarávaním dreva. Okolité lesy sú panské a poddaným drevo na kúrenie neposkytujú. Ešte väčšie ľahkosti sú s drevom na stavby. Aj to si musia zabezpečovať zo

susedných obcí, zo Sobôtky Jelenca, ale aj zo vzdialenejších ako sú Selce, Rimavská Baňa, Rimavská Lehota a Zahorany. Medzi obyvateľmi je viac takých ktorí musia na zakúpenie dreva dľho šetriť. Podobné ťažkosti sú aj s pastvou pre dobytok, aj za tu musia odsluhovať prácou alebo platiť peniazmi, podobne ako pšenicu pre vlastnú výživu.

Obyvatelia sú povinní pri presune vojska toto prijať a poskytnúť mu dovozy na rôzne potreby ako aj dovozy do mesta Rimavskej Soboty, kde bývajú stoličné zhromaždenia.

Často sa stáva aj to, že voda z rieky sa vyleje a zaplaví lúky, čo zmarí úrodu sena. Toto sa stáva veľmi často a v niektorých rokoch sú zaplavene nielen lúky, ale aj stodoly.

17./ Charakter a mravnosť.

Ako sa dozvedáme zo starých prameňov, charakter obyvateľov bol vždy ten istý. Jeden druhému sú ochotní vždy pomôcť a voči úradom sú veľmi poslušní.

Takéto vzťahy sa postupne vyvíjali a ich vývoj určovali hlavne maštv počet obyvateľstva, ich túžba po majetku, vzájomná závisť, nespokojnosť a malá výmera pozemkov a rôzne iné vplyvy.

Súkromné majetky sú veľmi dobre strážené, ale verejné už nie natoliko. Faktom je, že príjmy obce a cirkvi, sú ako stroskotaná loď. Hostia sú však vo veľkej vážnosti a prebytočná štedrosť hraničí niekedy s prepychom. Rimavskosobotské sedemdielové výročné trhy obyvateľia hojne navštevujú. Úcta ku kultu je veľká apodobne aj k nariadeniam magistrátu, ktoré až do písma dodržujú. Sporivosť a čistotu dodržiavajú pri všetkom, aj pri poštných prácach a v odievani a pri stavbách.

Tieto vlastnosti sa prejavili aj v časoch keď tadiaľto prechádzali ruské vojská, ktoré prinášali rôzne nebezpečné nákazy mimo iného aj moru, ale ten sa nikomu z ľudí nechytil. Ale v susedných obciach tomu nebolo tak. Tunajší ľud je pracovitý, pred prácou tu nikto neuteká. Ale ani hriechy a neresti ako sú krádeže, zlomyselnosť, obžerstvo, opilstvo a podobné neresti sa tu nevyskytujú, pretože týmto nerestiam sa ľudia vyhýbajú.

18./ Odev a jeho úprava.

Látky z ktorých sa šaty zhľadávajú, ako aj forma ich úpravy, sú u všetkých obyvateľov rovnaké. Muži okrem spodného prádla z domáceho plátma si obliekajú široké nohavice, obyčajne biele, alebo olovošedé či hnedošedé. Ďalej nosia krátke vrchné kabáty, /po slovensky kožuchy/, v lete biele togy /po slovensky syrka, po maďarsky szur – hunya/, v zime dlhé kožuchy /po slovensky i po maďarsky nazývané bunda/ na hľavách nosia plátené čapice, na nohách črievice a hruďník si chránia opaskom.

Ženy rady nosia šaty z farebných látok /opísané sú v 12. čísle Solennií z roku 1820/. V tomto storočí však aj v tomto nastali zmeny. No ešte vždy nosia šaty s dlhými rukávmi. Obliekajú si spodnú bielizeň na to tuniku, po slovensky kamžu či sukňu ktorá je dlhá až po členky a je biela, plátená, alebo z vlnenej látky, ktorú nazývajú sukňa vlastne sukeňa. Pred ne patrí zásterka, v sviatočné dni rôzne sfarbená hodvábna. Na prsia si obliekajú vždy čistú, bielu košelu, ľanovú alebo hodvábnu a na to tuniku a na krk šatku. Na hľavu si devy dávajú po slovensky nazývanú „pártu“, čo je ozdobou, akoby diadémom devy. Pozostáva z viacerých častí, jej stredom je koruna, po slovensky veniec s rôznymi ozdobami. Vydaté ženy si na hľavu dávajú bielu šatku, ozdobenú hodvábnymi, striebornými alebo pozlátenými pásmi. V priebehu storočia sa spôsob obliekania zmenil. Keď nastane zima, ženy si obliekajú tuniky s dlhými rukávmi zhľadované z kvalitných vlnených látok.

19./ Obyčaje

Manželstvá detí uzatvárajú rodičia, alebo priatelia. Slobodne sa nemajú ani mladenci, ani devy. Ženia sa osemnásťroční, podľa toho ktorý ako je telesne vyvinutý, starší sa už ľažšie stanú ženáčmi. Dievčatá sa vydávajú trinásť – štrnásťročné.

Pred sobášom priatelia mládenca – ženicha navštívia rodičov nevesty, zistia, aká je ich mienka, či s manželstvom súhlasia a v akom čase by sa malo manželstvo uzavrieť. Aké bude veno, a aké budú záruky prijatej dohody. Keď sa správa o manželstve dostane medzi dievčatá tie podľa termínu, keď sa má svadba uskutočniť poveria spomedzi seba jednu, ktorá bude mať na starosti zaobstarávať všetko, čo bude k svadbe časové i materiálne potrebné. Ony vlastne započnú aj svadobný obrad. V deň svadby sa zídu dievčatá v dome mladuchy, klopú a natŕčajú ruky, ktoré obstrečkávajú vodou čo má byť ako symbol Božieho požehnania. Medzitým sa svadobčania schádzajú a začína sa svadobná hostina.

Pritom ale svadobné prípravy započali už niekoľko dní predtým a hostina bude pokračovať aj po sobáši. Svadobní hostia sú po celý čas v povznesenej nálade. Keď sa zišli všetci hostia, prípravy na sobáš sú skončené. Ak je obec, v ktorej sa sobáš koná, sídlom kňaza, čiže ak je matkocírkou, svadobný sprievod sa poberá do kostola, kde bude manželský zväzok potvrdený.

Nevesta sa rozlúči s rodičmi, novomanžel podakuje jej rodičom za jej výchovu a vedie si ju domov. Jej rodičia ju odprevadia až k bráne ženicha a svadobnici sa poberajú domov. Ženichova matka v bráne víta nevestu a podáva jej lyžičku medu, a predstavujú ju najbližším priateľom. Tá lyžička medu, ktorú ženichova matka podala neveste bola symbolom toho, aby budúci

život novomanželov bol taký sladký, ako med. Potom nevestu vedú v kuchyni ku sporáku. Tým svadobný obrad skončil a aj poslední hostia odchádzajú.

Družba zavedie nevestu do spálne, vyzdobenej kvetmi. Tu mladoženichov čakajú ženy. Tie nevestu obnažia a odovzdajú manželovi. Nevesta na znak poslušnosti vyzuje manželovi čižmy, ale jednou z nich udrie manžela. To má byť dôkazom toho, že aj ona má právo manžela trestať.

Nasledujúci deň ráno si nevesta všetky svoje ozdoby pokládla na hlavu a ruky. Názov „nevesta“ pochádza z latinského jazyka a zo slova „vesta“, čo znamená pocestná deva. V ten deň išlo sa znova do kostola, kde bol obrad „vádzky“ /uvedenia nevesty do spoločnosti žien/. V tento deň prialia nevesty a svadobný sprievod ju odprevadia z kostola domov, čo miestni ľudia nazývajú „na dom jíti“. Pred bránou sa zastavia, hostia neveste odovzdajú dary a niektorí aj peniaze. Týmto úkonom získava mladucha názov „Coena“, čo je latinský názov ženy gazdinej.

Nevesta do domu neprináša nič, pretože podľa porekadla „Za dievkou nejdú voly“. Šaty a bielizeň, čo žena priniesla, ak by zomrela pokým nemala deti, dostanú manželovi rodičia alebo prialia.

Každá žena, aj keď je ich v dome viaceru, viedie svoje hospodárenie samostatne, aj keď práce vykonávajú spoločne. To nám i viacerým pozorovateľom pripadá divným, keďže všetky práce a to výrobu domáceho plátna, prípravu ovocných štiav a pálenie liehu z vlastného ovocia vykonávajú spoločne, ba aj obliekanie všetkých detí ide zo spoločného.

V prípade choroby ktoréhokoľvek z detí, náklady sa hradia zo spoločných zdrojov. /Bližšie vidť v Soleniach ročník XII z roku 1820, s. 95/

Počet detí v rodinách nie je rovnaký, pritom však nie všetci sa držia zásady, že prvé dieťa má prísť už v prvom roku manželstva.

Narodenie dietata oslavujú v nedelju po narodení v kostole, čo je spojené s krstom. Ak ale žena, matka, by sa zo zdravotných dôvodov Bohoslužby nemohla zúčastniť, obrad sa uskutoční aj bez jej prítomnosti.

Pohreby bývajú pompézne. Na ne pozývajú všetkých priateľov a to aj vzdialenejších. Nepríst na pohreb považujú za prejav neúcty. Všetci, ktorí majú možnosť na pohreb prísť, skutočne aj prídu. Všetci účastníci pohrebu idú najprv do miestnosti, kde leží mŕtvy.

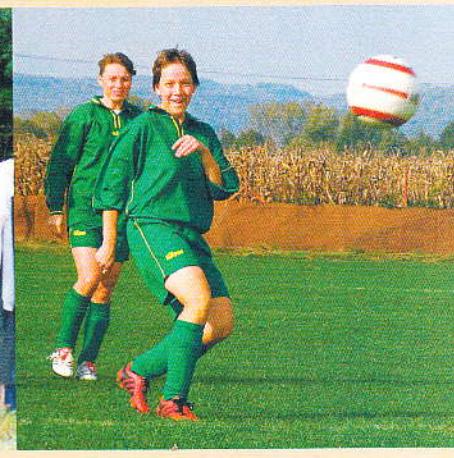
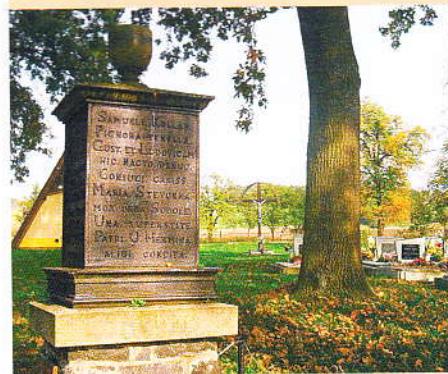
Pohreb sa začína spevom miestneho učiteľa a k jeho spevu sa pripájajú aj okolo stojaci prítomní. Po speve nasleduje kázeň kňaza, ktorý na úvod prečíta text zo Svätého Písma. Potom mŕtveho uložia do rakve a sprievod sa za spevu nábožných piesní a zvonenia ubera na cintorín.

Po pohrebe všetci idú do domu zomrelého, kde sa podľa starého zvyku podáva jedlo, u chudobnejších len olovrant. V obidvoch prípadoch je to spojené s nákladmi. Ak ide o chudobného človeka, prítomní na náklady prispejú zbierkou. Pri jedle sa reční. Rečník povstane a podľa toho, aký je výrečný, spomenie všetko o zomrelom, aký bol hospodár, čo a koho zanecháva, podakuje sa za predložené pokrmy, rozlúči sa s mŕtvym. Tým posedenie končí a každý ide za svojou prácou.

O b s a h

- 1./ Úvod
- 2./ Pôvod mena obce
- 3./ Pôvod osídlenia
- 4./ Poloha a chotár obce, jej podnebie a vzdialenosť
- 5./ Obyvateľia
- 6./ História, politika a zemské panstvo
- 7./ Dejiny církve Čerenčany
- 8./ Slova Božieho kazatelia v Čerenčanoch
- 9./ Učitelia čerenčanskej školy
- 10./ Zlé osudy obce
- 11./ Návšteva u kniežaťa Rákociho
- 12./ Súčasný stav
- 13./ Príjmy kostola
- 14./ Počet domov a obyvateľov
- 15./ Povaha obyvateľov a ich duchovný život
- 16./ Remeslá a ich úpadok
- 17./ Charakter a mravnosť
- 18./ Odev a jeho úprava
- 19./ Obyčaje

Text je prepisom pôvodného prekladu z latínčiny, bez jazykovej úpravy.

Čerenčany

**SAMUEL KOLLÁR
1769 - 1830**
EVANJELICKÝ AV KNAZ, HISTORIK,
REKTOR GYMNAZIA V OZDANOCH,
VÝZNAMNÝ UČENEC,
ČLEN UČENEJ SPOLOČNOSTI
MALOHONTSKEJ

Obecný úrad Čerenčany, S. Kollára 33, 979 01 Rimavská Sobota
Tel.: 047-5811807, e-mail: obec.cerencany@stonline.sk
www.cerencany.sk

Fotografie: J. Lupták, archív obce Grafika: F. Becher, J. Lupták
© 2007 Komunikačné centrum Detva n.o., www.vp.sk

Finančne podporil Banskobystrický samosprávny kraj

